

Oudere exemplaren van de grijze dolfin bereiken soms het summum van bleekgrijs: wit. Foto Steve Geelhoed.

De trieste lotgevallen van de grijze dolfin in België

De vergeten school

De grijze dolfin is een dwaalgast in de zuidelijke Noordzee. Voor België was deze soort nog nooit gedocumenteerd. Het project 'De Zee van Toen' bracht daar verandering in.

Guido Rappé

De grijze dolfin of gramper *Grampus griseus* heeft een wereldwijde verspreiding in tropische tot (warm) gematigde oceanen. In het zomerhalfjaar bezoekt hij ook wel kouder water. In het zuidelijk halfrond bereikt hij Zuid-Afrika, Australië, Nieuw-Zeeland, Chili en Argentinië. In het noorden komt hij voor tot in Japan, het uiterste zuiden van Alaska, Nova Scotia en Newfoundland. Aan onze kant van de Atlantische Oceaan is hij een regelmatige verschijning

tot het noorden van Schotland. Ten westen van Schotland komt een populatie bij de westelijke Hebriden voor, waarvan wordt aangenomen dat ze het hele jaar aanwezig is. Meer naar het zuiden zijn grijze dolfijnen rond de Azoren het hele jaar door aanwezig. In de Middellandse Zee komt een populatie in het westelijk deel voor. In het oostelijk deel en zelfs in de Zwarte Zee zijn er echter ook meldingen. De grijze dolfin heeft een voorkeur voor

dieper water. Hij houdt duidelijk minder van een ondiepe zee op het continentale plat, zoals de Noordzee. Dat zal (deels) te maken hebben met zijn stapelvoedsel: allerlei inktvissen. Hoogstens komt hij eens om de hoek, langs de noordoostelijke kant van Schotland de noordelijke Noordzee binnen. Binnen de Noordzee zijn er regelmatig waarnemingen in de Schotse Moray Firth en traditioneel zijn ook strandingen langs de noordoostkust van het

Verenigd Koninkrijk iets frequenter. Elders in de Noordzee is het een zeldzaamheid.

Dwaalgast In de zuidelijke Noordzee is de grijze dolfijn een dwaalgast. Zijn voorkomen aan de continentale kant is beperkt tot vijf strandingen aan de Nederlandse kust. Nederland heeft een lange traditie van nauwgezet registreren van strandingen. Dat er niet meer gevallen zijn genoteerd, bevestigt het feit dat deze soort bewust de Noordzee vermijdt. In oktober 1895 spoelde er een mannetje aan bij Den Helder. In dezelfde maand, 22 jaar later (1917) was Scheveningen het panorama van een grampergraf. Bij dergelijke jaartallen moet men altijd rekening houden met de mogelijkheid dat de Grote Oorlog (Eerste Wereldoorlog) invloed heeft gehad. Hoewel Nederland zich toen afzijdig hield, was de Noordzee wel in het wapengekletter betrokken. Als oorlogvoerende staten mijnen in zee leggen, vallen er wel eens slachtoffers. Dat zijn niet altijd schepen en bemanningen van de tegenpartij, maar soms ook zeebewoners. Dichter bij België was de stranding in het Sloegebied (Westerschelde) op 12 mei 1924. Tenslotte is het wachten tot 1970; op 17 augustus spoelde een mannetje aan op de Wasse-naarse Slag. Later bleek dat er in datzelfde jaar ook in Schiermonnikoog een dier was aangespoeld. De juiste datum van dit geval bleek niet meer te achterhalen.

Eerste Belgische geval Tot op heden was de soort uit België ongekend. Nu kan aan het lijstje van strandingen van deze soort in de zuidelijke Noordzee ook een Belgisch geval toegevoegd worden. Dankzij het project 'De Zee van Toen' (waarvan de provincie West-Vlaanderen de promotor is) mocht ik oude vissers interviewen over mogelijk relevante historisch-ecologische waarnemingen die ze op zee hebben gedaan. Het project was niet alleen gericht op hun vangsten, maar ook op het vastleggen van wetenswaardigheden en hun wedervaren met niet-commerciële soorten (Rappé, 2008). Tegelijk polste ik hen ook altijd naar fotografisch materiaal. Zo kwam ik een foto op het spoor van een grijze dolfijn, omringd door een aantal plechtig poserende mannen (zie foto). Het origineel heeft in een café gehangen dat al

enige tijd niet meer bestaat. Wat de nieuwe bestemming van het origineel is geworden, als het nog bestaat, kon niemand mij vertellen. Op de achtergrond is een zeil waar te nemen. Dit is duidelijk bedoeld om het tafereel aan ongewenste blikken te onttrekken. Ongewenste blikken zijn waarschijnlijk synoniem met 'niet-betalende' blikken. Het tafereel heeft zich voorgedaan in Blankenberge en van Blankenbergenaars is geweten dat ze wel van een frank houden. Een "Blankenbergse rekening" (een factuur zonder duidelijkheid over hoe men aan het totaalbedrag komt) is nog altijd een begrip aan de oostkust. De leeftijd schattend van enkele gekende omstanders moet dit voorval ergens in de eerste helft van de jaren dertig van de vorige eeuw gesitueerd worden.

Vangst of stranding? Blankenberge had in de jaren dertig nog een bloeiende vissersgemeenschap. De objectiviteit gebiedt te zeggen dat het eigenlijk niet uit te sluiten is dat dit dier in zee gevangen of gevonden werd en als curiosum is meegebracht. Maar ook dan zou dat waarschijnlijk in de Belgische kustwateren zijn gebeurd, want de Blankenbergse visgronden lagen in de onmiddellijke omgeving van de kust.

Tegen deze mogelijkheid, dat het geen stran-

Grijze dolfijn

ding maar een vangst in zee zou betreffen, is echter een sterk argument in te brengen. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is dit geval toe te schrijven aan één van de slecht gedocumenteerde en ongedetermineerde gebleven meldingen die De Smet (1974) al sinds zijn eerste overzicht van de walvisachtigen van onze kust kende. Daarin vermeldde hij in zijn Appendix A (Niet-gedetermineerde specimens), als 1e nota bij de rubriek "C. Kleinere dieren: minder dan 4 meter":

"DOLFIJNEN (?) TE BLANKENBERGE. In 1934 (op 10-VIII ?) een 12-tal specimens in de vissershaven van Blankenberge. Het lot van deze dieren is ongelukkig geweest: een jager schiet op de dieren. Deze komen in paniek en rammen drie vissersvloepen, die naderhand zinken. Als gevolg daarvan wordt het leger ingezet om al deze dieren te doden. Zij worden uit de haven gesleept en tentoongesteld. Het is niet geweten wat er naderhand mee gebeurd is. Het zouden dolfijnen Delphinus delphis L. geweest zijn (volgens een mededeling van de heer J. Aspeslagh van Blankenberge)."

De periode klopt. De plaats klopt. Het tentoongestelde klopt. Ik acht bovendien grijze dolfijnen, met hun forse bouw en hun stompe kop, beter in staat om een boot te rammen met enige schade tot gevolg, dan de gewone dolfijnen Delphinus delphis met hun smalle, spitse snuit en ranke, en veel kwetsbaardere kaaksbeenderen. Aan wijlen de heer J. Aspeslagh, voormalig hoofd van de dienst Toerisme van Blankenberge, kan ik helaas geen verdere details meer vragen. Als het hier inderdaad om de grijze dolfijn gaat, wat ik geneigd ben te geloven, dan is het meteen ook de grootste school van grijze dolfijnen die ooit in de zuidelijke Noordzee is geregistreerd. Grijze dolfijnen leven inderdaad graag in kleine scholen (5 tot 30), die dikwijls heel dicht bijeen blijven.

Oudere Belgische stranding Het is bovendien maar de vraag of de waarneming in Blankenberge echt het eerste geval voor België is. Toevallig viel mijn oog

De vangst van een grijze dolfijn in Blankenberge, jaren dertig van de vorige eeuw.
Collectie D. De Soete

in dezelfde bron (De Smet, 1974), op dezelfde bladzijde 141, op een andere passage. Ik geef die u opnieuw zoals het er staat, zodat u voor uzelf kunt oordelen:

"Giucciardini vermeldt in zijn "Belgium, dat is: Nederlandt" (1648) op p.302, na de vermelding van de stranding van acht walvissen te Oostende (zie onder potvis...) dat in datzelfde jaar (1403 of 1404 ?) te Oostende ook een "zeevercken" gevangen werd "van lijve

ende vleesche een oprecht vercken gelijkend, maar tweemaal grooter".

Misschien is hier een butskop, *Hyperoodon ampullatus* (Forster) bedoeld, die inderdaad een stompe snuit heeft en wit is." Zelf zou ik een grijze dolfijn niet durven uitsluiten: de kop is nog stomper dan van een butskop en met name oudere dieren kunnen heel wit zijn. Bovendien wijst de beschrijving van "tweemaal grooter" dan een varken eerder op de grootte van een grijze dolfijn (maximaal vier meter) dan van een butskop (maximaal tien meter) die minstens het vijfvoudige van een varken bedraagt.

Meer oude meldingen Het is opvallend dat er in de jaren dertig van de vorige

eeuw wel meer meldingen van grijze dolfijnen in de Noordzee en directe omgeving waren. Zo noemt Fraser (1946 & 1953) twee vondsten van een mannetje. Op 31 mei 1933 bij Crouch in Oost-Engeland, langs de zuidoever van de Humber en op 19 maart 1938 in Rye Bay in Zuid-Engeland, in het oostelijk deel van het Kanaal. In het najaar van 1938 werden in Denemarken twee gevallen vastgesteld (Bondesen, 1977) en ééntje bij Jersey, één van de Kanaaleilanden, ten westen van de Cotentin (Normandië). Ook in Denemarken, nochtans veel gunstiger gelegen om oceaangasten op zijn kusten te ontvangen, is de soort uitzonderlijk zeldzaam. Daar deed zich sinds de gevallen uit de jaren dertig pas weer een stranding voor in 2007.

De jaren dertig van de vorige eeuw vertonen in ecologisch opzicht een aantal gelijkenissen met de huidige situatie van opwarming (Rappé, 2008), onder andere dat de diversiteit aan walvisachtigen in de Noordzee toen hoger was dan gemiddeld. Misschien duikt de grijze dolfijn spoedig weer eens op in de zuidelijke Noordzee, maar dan liever waargenomen op zee dan als kadaver op het strand!

Guido Rappé, guido.rappe@gmail.com

Woord van dank

Met dank aan J. Chimonides, D. De Soete, P. Falin en F. Vanden Broecke.

Verder lezen?

Bondesen, P., 1977. Danmark fanger hvaler. Natur og Museum 18: 1-2.

De Smet, W.M.A., 1974. Inventaris van de walvisachtigen van de Vlaamse Kust en de Schelde. Bulletin Kon. Belg. Inst. Natuurwetenschappen, Biologie, 50(1): 1-156.

Fraser, F.C., 1946. Report on *Cetacea* stranded on the British coasts from 1933 to 1937. Bull. British Mus. (Nat. hist.) 12: 49-51.

Fraser, F.C., 1953. Report on *Cetacea* stranded on the British coasts from 19383 to 1942. Bull. British Mus. (Nat. hist.) 13: 1-48.

Rappé, G., 2008. De Zee van Toen. Een historisch-ecologische verkenning van de zuidelijke Noordzee (1930-1980), uit de mond van Vlaamse vissers. Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 463 blz.